

glosele de pe textele latine și ebraice. Însă elementul nou din perioada feudalismului timpuriu, (veacul X — începutul celui de al XIII-lea) este apariția *cronicii*, în forma desăvârșită a genului. Cronica lui Cosmas (*Chronica Boëmarum*) e o mărturie remarcabilă și surprinzătoare a istoriografiei medievale. (Cosmas a trăit între 1045—1125). Ea reflectă cele două mari biruinți din această epocă ale bisericii și feudalismului: lichidarea definitivă a păgânismului și consolidarea statului ceh.

În condițiile feudalismului dezvoltat și la începutul crizei relațiilor feudale, (jumătatea secolului al XIV-lea), cultura cehă se amplifică și se îmbogățește în chip surprinzător. Limba cehă începe să concureze cu latina în toate domeniile. Deși la curtea ultimilor Přemyslizi se mai recitau versuri din poezia germană de curte, iar textele religioase continuau a fi scrise în latinește, totuși ceha își face loc tot mai mult în producția literară a timpului. La începutul secolului al XIV-lea se prelucrează versiunea cehă a *Alexandriei*, solicitată de feudații laici și cam tot atunci apare prima cronică cehă în versuri, așa zisă a lui *Dalimil*. Ea exprimă într-o egală măsură simțământul de devoțiune față de pământul natal, ca și adversitatea față de patriatidul german. Pe la sfârșitul secolului al XIII-lea, se întâlnesc jocuri dramatice, construite în genere pe motive biblice. Nu lipsește nici farsa cu aluzii sociale, în care «jocatoarele», glumeți și guralivi, satirizau cu șoticăriile lor, într-o formă simulată și subtilă, moravurile clerului contemporan. Ne aflăm în perioada prehusită, în care contradicțiile sociale și economice sînt din cele mai ascuțite. Satira, alături de poezia vagantă, minuite cu abilitate și fan-tezie, biciuie fără teamă abuzurile clericilor și feudaților laici. Pe la mijlocul secolului al XV-lea, se alcătuesc câteva glosele latino-cehe și ceva mai târziu se traduc cărțile biblice. Ceha pătrunde atît în acele private, cît și în cele emise în cancelaria regală, unde latina avea indiscutabil un caracter solemn. Însă ceha își verifică cu succes posibilitățile lexicale și morfologice în opera cu conținut social și religios a gentilomului *Tomáš ze Štítný* (1331—1401). Acesta realizează deja un stil prehusit, remarcabil prin expresivitatea și bogăția limbii. De altfel, ceea ce se întîmplă acum cu limba cehă constituie faptul cel mai surprinzător din istoria culturii cehe. Fenomenul are un caracter de-a dreptul explosiv. În perioada următoare, a mișcării revoluționare husite, ceha devine o limbă cultivată, capabilă să exprime complicate noțiuni teologice și juridice. Se tinde tot mai mult la înlăturarea limbii latine din sfera culturii și pe măsură ce poleurile taborite dau lovituri puternice feudalismului din Europa Centrală, ceha e acceptată ca limbă diplomatică și liturgică, spărgînd astfel tiparele concepției medievale despre cultură. Această neașteptată vitalitate a fost generată, desigur, de iureșul forțelor revoluționare husite.

Cel care duce mai departe moștenirea lui *Tomáš ze Štítný* este *Jan Hus*. Scrierile marelui revoluționar ceh se caracterizează printr-un stil nou, corespunzător unei noi trepte din evoluția culturii cehe. De astă dată, hegemonia faptelor de cultură e preluată din mîinile feudaților de masele populare, spre a fi transmisă apoi orășenimii în epoca următoare, a Renașterii și Umanismului.

Cel mai de seamă reprezentant al literaturii husite rămîne *Vavřinec z Březové*, ale cărui scrieri sînt adevărate poeme istorice, închinat războaielor husite. *Cîntecul despre biruința de la Domažlice* (scris în 1431) e o proslăvire a vitejiei taboriților și în același timp o satiră usturătoare la adresa papei și cruciaților. Două trăsături fundamentale trebuie să reținem din această epocă: pe de o parte dezvoltarea rapidă a limbii cehe literare, iar pe de altă, laicizarea și popularizarea literaturii.

Caracterul popular al culturii și literaturii cehe continuă să se manifeste și după înfrîngerea mișcării revoluționare husite. O dată cu apariția așa zisei arte negre se înmulțesc posibilitățile de a ataca și prin scris clasele dominante. În 1468, se tipărește primul text în limba cehă, *Războiul Troian*. Epoca se încheie cu opera unuia dintre cei mai mari gînditori cehi ai timpului *Petr Chelčický* (1390—1460). Într-o lucrare scrisă în 1424, Chelčický și-a formulat în chip ostentativ dezaprobarea față de diviziunea arbitrară a societății feudale (*Despre cele trei stări*), cerînd ca și iobagii să fie considerați la același nivel social, ca și celelalte «stări» privilegiate. Deși în unele din tractatele sale se ridică cu toată vehemența împotriva exploatării feudale, totuși Chelčický îndeamnă impilații la pasivitate și renunțare. Unele din ideile lui Chelčický au fost preluate de «Uniunea fraților cehi», care s-a ridicat în a doua jumătate a secolului al XV-lea împotriva catolicilor și calistinelor.

În evoluția Umanismului și Renașterii se oglindesc, într-o bună măsură, dezvoltarea orășenimii și lupta ei împotriva feudaților. Din cauza re consolidării feudalismului în țările cehe, între 1436 și 1620, literatura umanistă și Renașterea n-au putut să se încorporeze în opere de mare valoare artistică. Cîțiva scriitori de limbă latină eșiți din rîndurile nobilimii rămîn indiferenți și străini față de limba și interesele poporului. În a doua jumătate a secolului al XVI-lea, hegemonia valorilor culturale o deține încă orășenimea, din sinul căreia se ridică o bună parte din scriitorii umaniști. Unul din aceștia e și *Viktorin Kornel de Všehrad* (1460—1520), a cărui operă e străbătută de o dragoste fierbinte pentru limba și poporul ceh.